

145

1858/12/1946

Szám : 129/pol-1946.

Bukarest, 1946 június 28

Handwritten initials and numbers: "11 A", "25", "DM".

Handwritten initials: "VH 8 P".

Tárgy : A Magyar Népi Szövetség nemzetiségi statutumtervezete.

Handwritten: "VIII/9 Wm".

Az erdélyi magyarság politikai vezetőit két körülmény készítette nemzetiségi statutumtervezet megalkotására. Az egyik az volt, hogy az 1945-ben kiadott román nemzetiségi törvény a külföldi poló készült, elnagyolt és hiányos alkotás, amelynek értéktelensége az idők folyamán a gyakorlatban mindinkább nyilvánvaló lett. A másik ok pedig az volt, hogy a N Sz vezetői az elmúlt két hónapban végleg meggyőződtek arról a körülményről, - amit különben működésük kezdetétől fogva állandóan hangsúlyoztak - hogy területi változások erdélyi viszonylatban nem várhatók és hogy az erdélyi magyarságnak nemzetiségi életre kell berendezkednie és ezért szükségesnek vélték ennek jogi alapjait lerakni és körülméncolni.

A nemzetiségi statutumtervezet formai megalkotásánál a tervezők abból a megfontolásból indultak ki, hogy miután a román nemzetiségi törvény az utólagos módosítások ellenére is megbizonyítottá értéktelenségét, a MNSZ feladata saját nemzetiségi statusának jogi rendezéséről gondoskodni. Az előkészítő munkálatokba Demeter János irányítása alatt erdélyi jogi szakértőket vontak be és azt először az udvarhelyi gyűlés elé fogják terjeszteni, ezután pedig a román kormánynál fogják az elfogadást megkísérelni.

A statutum-tervezet szövegét másolatban tisztelettel csatolom. Szabadjon ezzel kapcsolatban egészen röviden, néhány észrevételt tennem remélve, hogy ezek egy része talán más vonatkozásban is felhasználható lesz.

A statutum sok tekintetben dilettáns izű és elhamarkodott munkának látszik : mintha nem a román módszereket haról-napra a saját kárukon tapasztaló emberek műve volna, hanem valamilyen olvont világban élő jobhiszemű személyek buzgalmodása, akik munkájukban az itteni viszonyoktól teljesen idegen állapotokat és

G y ö n g y ő s i J á n o s külügyminiszter urnak,
B u d a p e s t .

VIHALLI KÖRLET
1946. VI. 28.

Handwritten: "106"

módszerrel tartottak szem előtt.

Már futólagos tanulmányozás mellett is megállapíthatók a tervezet súlyos fogyatékségei, amelyek értékét kérdéssé teszik. A fogyatékségek egy része a statutum szerkesztéséből folyik és megfelelő átdolgozás esetén esetleg kiküszöbölhető volna. Egy másik részének azonban mélyebb gyökerei vannak és minden olyan kísérlet ellen felhozható, amely a kisebbségvédelem biztosítását Romániában belső alaptörvényekkel kísérli meg.

Ami mindenekelőtt az első csoportba tartozó fogyatékségeket illeti, a statutum kezdetben a semmitmondó kijelentésektől, amelyek hangsúlyosak ugyan, de a gyakorlatban értékük nincs. A 12.-ik szakasz "a nemzetiségi minisztériumot" teljesjogu önálló minisztériumnak jelenti ki, de semmivel sem bizonyítja, hogy ennek hatásköre továbbra is no csak papíronon legyen meg. A 15.-ik szakasz előírja, hogy a nem román anyanyelvű állampolgárok katonai kiképzésénél "anyanyelvükre figyelemmel kell lenni" - ami legfeljebb azt fogja eredményezni, hogy ezentúl az anyanyelvükön fogják őket a katonai életben szokásos formák közt szóvalmagzni. A 11.-ik szakasz előírja, hogy a tisztviselői állások betöltésénél a nem román nemzetiségűeket bizonyos esetekben a nemzetiségi arányszám szerint figyelembe kell venni, pedig az állás még nem ad hatáskört és állandó pangsága az itteni magyar kisebbségnek, hogy a sorából ki-nevezett tisztviselők nagyrésze csak a díjat kapta meg. A 18.-ik szakasz nagy vívmánya, hogy "az állam, stb. részéről közművelődési célokra fordított összegeknek annyi százaléka ahány százaléka Románia lakosságának magyar anyanyelvűnek vállalja magát, magyar célokra fordítandó." Elég csak föllelőten ismernünk a román életet ahhoz, hogy előrelásuk, hogy amennyiben ez a kívánság törvényté válnék, a költségvetés ennek értelmében megosztandó tételai azonnal minimálisra csökkennének és a román közművelődési célok az eddig közvetlenül kapott összegeket más, a statutum által nem érintett utakon kapnák meg.

*előrelás -
sej!
semmit -
mondó
rijelendő -
red!*

Két szakaszok a magyarságra egyenesen veszélyes intézkedéseket javasolnak. A 21.-ik szakasz szerint "minden községben, illetőleg megyében a tanintézetek helyiségeinek és felszerelésének annyi százaléka biztosítandó a magyar állami iskolák számára, ahány százaléka az illető terület lakosságának magyar anyanyelvű", aminek első következménye az lehet majd, hogy olyan helyeken, ahol a magyarság csak relatív többségben él bizonyos magyar intézeteket aránylagos részben a magyarságtól elvesznek /pl. a nagyenyedi kollegium/. Nagyon veszélyes a 29.-ik szakaszban az a rendelkezése is, amely szerint a kisebbségi ügyekben rosszhiszeműen eljáró tisztviselőt át kell helyezni és az kihívartalt többé "oly községben, járásban vagy megyében nem viselhet, ahol a lakosságának több mint 15 %-a nem román anyanyelvű". Ez a rendelkezés azokra a vidékekre sudi-

*vagy
Székelyek!
Musiget!*

tani a magyarsággal szemben rosszhiszeműen eljáró román köztisztviselőket, ahol a magyarság arányában a 15-öt nem éri el és így egy a sovinszta talkapásokban székezoruen kiképzott elitgarda gondoskodnék a szorvány-magyarság mielőbbi felszámolásáról.

Ura
úriat
No. 9!

is. Egyáltalán nem érinti a magyarság gazdasági kérdéseit, ahol pedig ezidőszorint a legcéltudatosabb és a legveszélyesebb a román részről a magyarság elleni ésszámunka. Nem gondoskodik a meglovó és állandó támadásoknak kitett magyar intézmények statusuójának megvédéséről, az egyházi autonomiának és az egyházak iskolafenntartási jogának biztosításáról és semmit sem mond a szorvány-magyarság helyzetéről sem.

De abban a részben is, amelyet felszámolni látnak, a védelem tulajdonképpeni biztosítékait nem fekteti le. A 32.-ik szakasz szorint "a táblánál és szomszáraknál működő nemzetiségi tanácsok szervezetét külön törvény állapítja meg". Már pedig ezeknek a tanácsok-törvény állapítja meg, hogy mindannak, amit a statutum egyébiránt biztosítani látnak, lást-a valamelyes-értéke. Emellett az egész tervezet magán viseli a pil-lanatnyi helyzet bolyegót. Egy olyan alapokmányt, amely az államilag kiosztott papiros arányos felszámolásáról is rendelkezik /24.-ik szakasz/ nyilván megszerkesztői sem szántak hosszabb életűnek, mint ameddig a papiros forgalmat korlátozó szabályok fennállanak.

"frelasy-
sep!"

elibr
tul-ter
veles

Emellett azonban természetesen olyan ellen-
vetéseket is fel lehet hozni a statutum ellen, amelyek
nem ez ellen a fogalmazás ellen irányulnak, hanem ál-
talanban felhozhatók a kisebbségvédelemnek minden olyan
rendszerre ellen, amely belső alaptörvényekkel akarja
a kisebbségek helyzetét a mai Romániában biztosítani.
Sem az általános elvi deklarációk, amilyeneket az első
szakaszok tartalmaznak, sem pedig a jogoknak az az e-
gyedi felsorolása, amelyet a statutum később követ, nem
bizonyultak a múltban olyan eszközöknek, amilyeneket
Romániában sikerrel alkalmazni lehet.

Általános elvi deklarációban már eddig sem
volt hiány. - kezdve a gyulafehérvári pontoktól, a leg-
több kormány előtött a maga ígéréteivel, amelyeket a-
zonban csak ritkán tartott meg. A román helyi hatóságok,
de legtöbbszörre a központi szervek is, természetesen ér-
terek ahhoz, hogy a törvény általános rendelkezéseit
látszólag érintetlenül hagyva, mellékkörülmények, egyé-
ni elbírálás és különleges indokolások alapján, vagy
éppen indokolás nélkül annak szellemét mindenben kiját-
szak. E tekintetben a magyarság kárára tudatalatti söt

OLIMPIA
KÖZPONTI LEVELTÁR

sokszor nagyon is tudatos öszmunka folyik a románság széles rétegei közt, amely minden elvi kijelentés alól rögtön megtalálja a gyakorlatikibuyót. A magyarság ezt a saját kárára napról-napra ma is tapasztalhatja.

De nem kevésbé kilátástalan a jogok taxatív felsorolása sem. A megállapodás megkötésére irányuló szándék, az egyes végrehajtó községeket is átható szándék fennforgása esetén az ilyen felsorolásoknak lehet értékük, mint ahogyan ilyen körülmények közt az elvi deklarációk is jelentősek lehetnek, ennek hiányában azonban taxatív felsorolások csak arra szolgálnak, hogy áthelyezzék a társadás cílet azokra a pontokra, amelyekre a kodifikátor nem gondolt és amelyeket felsorolásából éppen ezért kihagyott. Semmiféle felsorolás nem lehet teljes és annak aki kibuyót keres, mindig ad alkalmat a társadás mindig rugóbb és ügyesebb, mint a védelem.

Mindkét esetben, úgy az általános elvek hangsúlyozásánál, mint a taxatív felsorolásnál ugyanazra az eredményre jutunk tehát: ezek sokat érhetnek, ha az együttműködésre való szándék mindkét részről szintén jelen van, ellenkező esetben azonban biztosítékot nem adnak. A romániai magyar kisebbség viszont joggal érezheti a legújabb tapasztalatok után majdnem annyira mint a múltban, hogy egy ilyen jóakarát általános fennállását feltételnek nem lehet. Az egész statutum, az elemények szerint bármilyen más hasonló elgondolás is amelyet a helyébe álltónának, feltételnek a sikerhez az alapfogalmakban való teljes meggyezést, bizonyos alapérzések és ösztönök azonoságát, amelyet mindkét fél vita nélkül elfogad. Bizonyos ponton túl semmiféle törvényt tovább biztosítani nem lehet. Ha nincs megotte az öszintó konszenzus, amely további biztosítékokra már nem szorul, de amelyet mindkét fél öszintón átérez, úgy minden ilyen irásbeli megállapodás csak látszólag bírálja át az ellentéteteket. Amikor a 7.-ik szakasz az egyesülési szabadságról beszél, bármilyen "a törvény által nem tiltott célra" akkor a törvény szónak bizonyos tartalmát ad, amely csak akkor ér valamit, ha a másik fél is elfogadja azt. Amikor a 11.-ik, 19.-ik, vagy 26.-ik szakasz kimondja, hogy bizonyos állásokra bizonyos százalékban magyar anyanyelvüket kell alkalmazni, bizonyos előfeltételekből indul ki, amelyek esetleg nem válnak valóra, így ha a román kormány az ilyen helyekre esetleg magyar anyanyelvű zenegeket alkalmaz. Egyesleges alapérzések mellett az ilyen előfeltételek mindkét fél előtt tisztán állanak, az ellenkező esetben viszont más tőre tereljük a nehézségeket. Ha a román demokrácia valamikor megerősödik majd, új helyzettel állunk majd szemben, ahol az ilyen alaptörvények lehetősége bizonyá-

ra adva lesz. Az erdélyi román közvélemény és a helyi hatóságok szellemének ismeretében azonban ezt a meg-
egyezőst ezidőszerint feltételezni nem lehet.

Bizonyos fokig a statutum szerkesztői is érzik ezt a nehézséget. Amikor aggodalmait a szöveg legfőbb összeállítója előtt kifejtettem, ő ezt sok tekintetben osztani látszott, de azzal érvelt, hogy információs értelemben ezidőszerint csak ennyit sikerül majd a román kormánynál keresztülvinni. Jövőre - mondotta - tovább fognak menni és minden évben újabb és újabb javaslatokkal fognak előállni. Lehetőséges, hogy a jelenlegi viszonyok között a statutum szerkesztőinek más választásuk nincs. Szerintem azonban ez világosan mutatja, hogy ilyen statutumokkal a magyarság helyzetét Romániában biztosítani nem lehet. Nyilvánvaló ugyanis ebből, hogy nem alaptörvényről van már szó, amely a nemzetiségi életnek valamiféle biztosítékát lehet, hanem egy a pillanatnyi erőviszonyok szerinti megegyezésről, amelyet az erőviszonyok változásával más és más megegyezés fog követni. Ha maga a Népi Szövetség is azzal számol, hogy az erője erősödésével jövőre többet érhet el, nyilvánvaló, hogy a román körök is változtatni fognak a statutumon, mielőtt ennek lehetőségét elérkezettnek látják. A statutum tehát annyi biztosítékot jelent, amennyit a mindennapi erőviszonyok lehetővé tesznek: ennyit viszont bizonyára statutum nélkül is el lehet érni.

Egy ilyen statutum viszont a magyarságra nézve esetleg nagy veszélyeket is rejthet magában. Minden jóhiszemű szándék ellenére, amely a szerkesztőket az összeállításban vezette, a statutum könnyű lehetőséget ad a román kormánynak arra, hogy a világ előtt a nemzetiségi kérdés végleges megoldásával kísérkedjék, míg a gyakorlatban az ilyen megoldás fölé semmi komoly garanciát nem nyújt. Valószínű, hogy a román kormány a statutum által adott propagandalehetőségeket a világ előtt ki is fogja használni.

Véleményes szerint mindaddig amíg a szovinizta lobby az erdélyi románságot a mai mértékben áthatja, az erdélyi magyarság helyzetét intézményesen csak nemzetközi fórum tudná biztosítani, amely aránylag könnyen hozzáférhető volna és amely a döntést valamilyen formában a gyakorlatban is keresztülvinné. Hogy a nagyhatalmak, az Egyesült Nemzetek, vagy a Kelet-Európában leginkább érdekelt szövetséges nagyhatalom egy ilyen kisebbségvédelmi gépezet felállítására a mai körülmények közt hajlandók volnának-e, igen kétséges. De még ha ilyen rendezést a magyar kormánynak ebben a kérdésben elérnie nem sikerül is, akkor is mindent meg kell tennie, hogy a kérdést a világ közvéleménye elé vigye. A román többség addig lesz hajlandó a magyarság statusquoját bizo-

MB2
ideiglenes
megoldás
szükség
ja!

ut. i.
forrás
cél!

nyv. tisztviselőket tartani, addig fogja, statutumok alapján, vagy statutum nélkül a magyarság politikai, gazdasági és kulturális jogait elismerni, azig tartania kell attól, hogy ellenkező magatartásával a világ közvéleményét maga ellen hívja ki. Ez az erdélyi magyarság egyetlen igazi biztosítéka a jelen körülmények között, az egyetlen, amelyre talán építeni lehet.

Már sikerül azonban a béketárgyalásokkal kapcsolatban a kisebbségvédelmet intézményesen biztosítottatunk, amely addig csak a világ közvéleménye felé irányítjuk fel az erdélyi magyarság helyzetét minélképpen óvni kell a fent kifejtettek értelmében attól, hogy a kisebbségek jogait kizárólag valamilyen módon, társítva felsorolással próbáljuk biztosítani. Az ilyen felsorolás sohasem lehet elég rugalmas ahhoz, hogy társítva ellenféllel szemben védelmet jelentsen. A leghelyesebb volna mindkét esetben az erdélyi magyarság védelmét elvi sikra a nagyhatalmak és a névelt emberiség által általánosan elfogadott alapelvek, a Lenin-talin-i nemzetiségi elrendelés, és az Egyesült Nemzetek ideológiája védelmére alá helyezni és ugyanakkor állandóan konkrét példákon mutatni be, hogy ezek az elvek hol és mennyiben érvényesülnek az erdélyi magyarság életében hájtörést. Az erdélyi magyarság védelmét így állandóan a társaságoknak megfelelően tudnók alakítani és biztosítani lehetne, hogy az írott betű kijátszásában annyira járatos román szovinizmussal szemben mindig megfelelően védekezni tudjunk. Ennek során az első lépés az volna, hogy felhívjuk a világ figyelmét arra, a körülményre, hogy mennyire érvényesülnek Romániában még ma is a reakciós rendszerek törvényei és hogy, sajnos, még az 1944 óta hozott román törvények szellemében, de különösen végrehajtása is milyen súlyosan sérti ezeket az általános emberi alapjogokat. De első feladat az volna, hogy ezeknek a törvényeknek általános, objektív forma előtt lezáró, jóváhagyással kapcsolatos raportot készítsünk. A Népi Szövetség vezetőkörétől kapott információk szerint az erdélyi magyarság a magyar kormányok ezirányú lépéseit nemcsak hogy örömmel üdvözölné, hanem ezt a magyar kormánytól el is várja. A magyar kormány a delóg teremtése szerint ezen a téren sokkal messzebb mehet mint a Népi Szövetség és kötelessége is - szerintük - ezt a lehetőséget az itteni magyarság érdekében felhasználni. Nemcsak arra van tehát szükség, hogy a magyar kormány a Népi Szövetség esetleg már megformulázott panaszait és óhajait támogassa a maga részéről, hanem ott is fel kell emelnie szavát, ahol a Népi Szövetség ezidőszereint megszólalni nem tud.

Végül tisztelettel megjegyzem, hogy a statutum szerkezetét - amint az a tervezetből is látszik -, az u.n. székelyföldi autonómia kérdésében

OLIVIA
KISPESTI LEVÉLTÁR

elutasító álláspontra helyezkedtek és ennek csak igen
 letempitett alakját fogadták el a 14 szakasz során.
 A székelyföldi autonómia - véleményem szerint - szo-
 roncsótlán gondolat, amely a magyarságra sokkal több
 veszélyt jelent, mint amennyi előnyt számára esetleg
 biztosít. Ez a terv - bármilyen tetőzetesen hangszók
 is - végeredményben az Erdélyi Élet kettészakítását
 jelentené és az autonómia által nem fedett területek
 magyarságának gyors elszorvasztásával járna. A magyar-
 ság Erdélyben belső bizonyos rezervációt kapna ugyan,
 ez maga sem volna azonban gazdaságilag életképes és
 ügyül szolgálna arra, hogy az összes többi vidékek
 magyarságát a román sovinizmus felszabolja. A román-
 ság az autonómiában nem a Székelyföldnek adott jog-
 kat látná, hanem abból azt értékelné ki, hogy a Szé-
 kelyföldön kívül maradt magyarság milyen jogokkal
 nem rendelkezik és teljes erővel ennek felszámolásá-
 ra vetné magát.

Hékán s.k.

minisiteri tanácsos.

GJ M. 2518 KÖZPONTI KÖNYVTÁR
